

بازشناسی و نگاهی یادآورانه به طرح درس روزانه و ضرورت آن در فرآیند آموزش و یادگیری

اسحق آربین فر^۱، ساره غمگساری^۲

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد واحد بندر جاسک، مدیریت دبستان هشت شهریور، آموزش و پرورش جاسک

Isaac68aryan@gmail.com

۰۹۳۳۲۹۲۸۲۱۷

^۲ کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد واحد بندر جاسک، آموزگار اول ابتدایی، دبستان هشت شهریور، آموزش و پرورش جاسک

Gamgosarisareh@gmail.com

۰۹۱۷۶۵۳۶۱۱۸

چکیده:

طرح درس بعنوان راهنما و ابزاری کارآمد و از مهارت‌های قبل تدریس همواره در فرآیندی یاددهی-یادگیری مطرح بوده و هست و نوعی پیش بینی و برنامه ریزی مدیرانه به شمار می‌رود. تدبیر و دوراندیشی از بدیهیات امورات است و خصوصاً مقتضای کار حساس و خطیر تعلیم و تربیت به سبب سر و کار داشتن با انسان و انسان سازی نقش آن پررنگ تر احساس می‌شود. حکیمانه عمل کردن و تدبیر، کارها را به سرانجام می‌رساند و در مقابل بی‌خردی به نافرمانی منتهی می‌شود لذا شایسته است معلمان نسبت به فعالیت‌های آموزش و یادگیری همواره با تدبیر عمل نمایند و همواره دارای طرح و برنامه باشند و از این منظر یادگیری لذت بخش و پرمغز و مفهومی را تضمین کنند و رسالت خود را در بالاترین سطح به مقصد برسانند. از این رو در این نوشتار با نگاهی مختصر، مفید و قابل درک در مورد طرح درس، اهمیت و ضرورت و فواید آن با یادآوری طرح درس معمول و پرکاربرد روزانه پرداخته شده است. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای-مروزی، مجلات، اینترنت و... است امید است این مجموعه تلاش، روزنه و دریچه‌ای هر چند اندک برای ورود، یاریگر و شناخت افزونتر عموم همکاران در این راستا باشد.

واژگان کلیدی: طرح درس، ضرورت طرح درس، محاسن طرح درس، طرح درس روزانه

۱- مقدمه:

بی تردید امروزه همه ی فعالیتهای بشری در میادین مختلف اقتصادی، ورزشی، فرهنگی، سیاسی، هنری و... برای اینکه تحقق کارآمد و سودمند داشته باشند مستلزم طرح و نقشه ی آگاهانه پیشین بوده و این از مسلمات می باشد و چنین مهمی، برهمگان آشکار و روشن است و بدون آن نمی توان انتظار کامیابی و گشایش داشت. در آموزش و پرورش به ویژه در فرآیند آموزش و یادگیری چنین طرح و برنامه هایی اهمیت دو چندانی پیدا می کنند چونکه در این مسیر با موجودی بنام انسان با تنوع و پیچیدگی، تنوع در استعداد و توانمندی ها، علایق، خصوصیات و سبک‌های یادگیری، رابطه و تعامل می رود لذا وظیفه ی سترگ و مهم انسان سازی و تربیت انسانی متدین، متفکر، متعهد، متبحر و ... بر مبنای اسناد بالادستی، حساس و حیاتی تر احساس می شود بنابراین مدرسه و کلاس درس بعنوان پایگاه و سنگر اولیه تعلیم و تربیت رسمی می بایست در این امر خطیر و بارز، بخوبی نقش ایفا کنند معلمان در این گذرگاه به مثابه ی تسهیلگران و رهبران آموزشی در سطح کلاس بایستی برای پروسه ی تدریس و یادگیری دارای تدبیر و نقشه باشند که همان طرح درس بعنوان راهنما و ابزاری نافع تلقی می شود. طرح درس به مانند امضا، تایید و گواهی بر تخصص، تعهد و قابلیت معلم است و داشتن آن نشان از حداقل مطالعه، اندیشه، برنامه ریزی قبلی و فراهم نمودن تمهیدات لازم و فقدان آن خالی از چنین موارد و مزیت هایی است پس توقع می رود معلمان برحسب سلیقه خود از هر نوع طرح با هر نگارش و شمایی که مایلند استفاده نمایند و دانش خود را در این زمینه افزایش داده و بانگرشی متفاوت و تاملی بدان بنگرند. در گرو وجود چنین استراتژی ای می توان به اثربخشی و کارایی در فراگرد یاددهی-یادگیری امیدوار بود.

ضرورت طرح درس

طرح درس برای نخستین بار در ۱۹۹۸م. توسط فرانکلین بوبیت مطرح شد و لزوم استفاده از سازماندهی در امر تدریس مورد تاکید قرار گرفت طرح درس به شکل امروزی آن در ۱۹۵۰ به وسیله بلوم معروف، شکل گرفت و در ۱۹۶۲ نیز رابرت گلیزر نظریات تکمیلی خود را ارائه کرد که تا به امروز مد نظر هدف گذاران آموزشی در سطح جهان بوده است جدیدترین نوع طرح درس در ۱۹۸۶ توسط براون تکنولوژیست آمریکایی مطرح شده و آن مقوله ای است که طرح درس را بخش کوچکی از یک بسته آموزشی می داند (مجدفر، ۱۳۹۴).

طرح درس در واقع زیرمجموعه و جز مهمی از طراحی آموزشی محسوب می گردد و از جمله مهارتهای پیش از تدریس و ضرورتی انکارناپذیر و ثابت شده است و در منابع مختلف از آن با عناوینی همچون راهنما، سناریوی آموزشی، نقشه ی درسی Lesson plan، برنامه ریزی درسی- کلاسی و... یاد می شود.

طرح درس که به آن راهنمای آموزشی هم گفته می شود در واقع سندی است که اجزای فرآیند آموزشی فعال برای مشارکت فراگیر به منظور دستیابی به اهداف آموزشی را ترسیم می کند، طرح درس ساختاری سازمان یافته برای تدریس و نقشه ای کلی برای هدایت فعالیت های آموزشی است و در آن مفاهیم، اهداف، فرصت های آموزشی و روش های ارزیابی یک درس مشخص، بیان می شود. (رستمی و همکاران، ۱۳۹۸).

طرح درس برای معلم مانند نقشه ی راهی است که به او نشان می دهد برای رسیدن به مقصد چه تدابیری باید بیندیشد یا چگونه باید دانش آموزان را با انگیزه ی کافی تا پایان سفریادگیری شان همراهی کند افزون بر این طرح درس از اسناد ارزشمندی است که به معلم در "ارزشیابی برای یادگیری" و ارزیابی از یادگیری یاری می رساند. (آقازاده و نقی زاده، ۱۳۹۷).

در حقیقت طرح درس زیربنای ساختار آموزشی و قلب آموزش است همان طور که هیچ ژنرالی به امید پیروزی بدون استراتژی طراحی شده به میدان جنگ نمی رود، هیچ معلمی به امید موفقیت درس نباید بدون یک نقشه ی آگاهانه در کلاس حضور یابد با این تفاوت که در موقعیت هایی معلمان خیلی خوش شانس تر از ژنرال ها هستند زیرا گاهی ژنرال ها با داشتن طرح نظامی بهتر با هم در میدان جنگ می بازند، اما معلمان با داشتن طرح درس خوب، تقریباً همیشه در کلاس موفق خواهند بود. (قورچیان و خدیوی ۱۳۸۵ به نقل از آلبرت جی و همکاران، ۲۰۰۴).

طرح درس از ابزارهای بی نهایت سودمند و اثرگذار است در چارچوب طرح درس است که معلم توان حرفه ای اش را نشان می دهد و از طریق طرح درس، پیام می دهد که توانایی لازم برای مدیریت یادگیری دانش آموزان را داراست معلم توانایی خود را با پیش بینی چگونگی ایجاد انگیزه، تنظیم اهداف یا انتظارات یادگیری، انتخاب روش های تدریس و ارزشیابی و... نشان می دهد معلمان پیش کسوت بر این باورند که طرح درس برای معلمان تازه کار، یک ضرورت و برای معلمان باتجربه مایه ی آرامش است. (تورانی و همکاران، ۱۳۹۷).

مبانی نظری

طرح درس برای سازماندهی و سامان بخشی بعنوان وسیله ای موثر مورد تاکید برنامه ریزان و دست اندرکاران عرصه ی آموزش و پرورش است و چارچوب و برنامه ای مدون شامل پیش بینی های قبل تدریس توسط معلم تنظیم می شود و نقشه ی کار معلم در مسیر فعالیت های هدفمند یاددهی- یادگیری برای خلق سفری لذت بخش برای دانش آموزان است در حقیقت طرح درس شامل رفتارها، فعالیت های است که معلم قصد تحقق آن ها را دارد و با تدوین آن مدرس می داند که فراگیران با چه کیفیتی و چه چیزی را بیاموزند و این گامی ارزنده و رو به جلو محسوب می گردد. محاسن طرح درس بر همه همگان روشن است و همه ی متخصصان و خبرگان آموزش و پرورش بر نتایج مطلوب آن اذعان دارند و از آن بعنوان فاکتور و استراتژی مفید یاد می کنند.

➤ به معلم اعتماد به نفس می بخشد. ➤ باعث بالا رفتن روحیه ی مثبت معلمان می شود. ➤ شیوه ی درست تدریس را معین می کند. ➤ معلم را در رسیدن به هدف های آموزشی کمک می کند. ➤ به درس و مطلب ارائه شده انسجام کامل می بخشد. ➤ زمان تدریس را کنترل می کند. ➤ نقشه ای برای آموزش بهتر و یادگیری عمیق تر. ➤ ایجاد فرصت برای استفاده از وسایل آموزشی، روش های مختلف و... (رستمی و همکاران، ۱۳۹۸).

الف) طرح درس به آماده شدن معلم کمک می کند؛ صرف نظر از اینکه معلم چقدر تازه کار یا حرفه ای باشد. ب) طرح درس به تداوم و استاندارد سازی آموزش کمک می کند. پ) طرح درس درون داد و برون داد یاددهی و یادگیری را مشخص می کند. ت) طرح درس امکان پایش و ارزشیابی برنامه ی درسی را میسر می سازد. ث) طرح درس نحوه ی اجرای برنامه ی درسی در مدرسه را مستند می سازد. ج) طرح درس ابزاری برای حرفه مندی معلم است. معلم براساس طرح درس، امکان درس پژوهی، تدریس پژوهی و اقدام پژوهی را فراهم می آورد. به عبارت دیگر اجرای طرح درس یک موقعیت یادگیری برای معلم است. (آقازاده و نقی زاده، ۱۳۹۷).

-دلایلی که برای داشتن طرح درس شناخته شده است به شرح زیر می باشد: ۱- احتمالاً در مراحل اولیه تدریس، دانشجویان و معلمان تازه کار نمی توانند تمام مراحل و جزئیات کار تدریس را بخاطر بسپارند داشتن طرح درس این مشکل را برطرف می سازد دانشجویان یا معلمی که بدون برنامه و آمادگی قبلی در کلاس حاضر می شود ممکن است با ناکامی روبرو شود ۲- چون طرح درس طبق اصول معین تهیه می شود، موجب می گردد که عوامل اصلی جریان تدریس در نظر گرفته شود و فراموش نشود ۳- طرح درس به کار و فعالیت معلم در کلاس نظم و ترتیب منطقی می دهد. ۴- طرح درس موجب می شود که دانشجو ویا معلم با اعتماد بیشتری در کلاس حاضر شود. ۵- طرح درس توجه معلم را به انتخاب روش ها و فنون مناسب تدریس برای درس های مختلف جلب می کند. ۶- در طرح درس، دانشجو ویا معلم فرصت خواهد داشت مشکلات احتمالی جریان تدریس را پیش بینی کند. ۷- وجود طرح درس ارزشیابی تدریس معلم را در کلاس توسط راهنمایان تعلیماتی، بازرسان و غیره آسان می کند. (صفوی، ۱۳۹۶).

مواردی دیگر از محاسن طرح درس خوب:

۱- روال درست مراحل تدریس را نشان می دهد.

۲- مدیریت بهینه ی وقت و زمان بعنوان عنصری ارزشمند، حساس و کمیاب و جلوگیری از هدر رفت آن

۳- موجب تنظیم سنجیده و صحیح محتوا می شود.

۴- سبب تسلط معلم بر فرآیند یاددهی_یادگیری می شود.

۵- مسلط شدن معلم بر اهداف، روش ها و فنون تدریس و انتخاب مناسب ابزار و وسایل

۶- بعنوان یاریگر و راهنمای مدرس در سفر یادگیری

۷- ملاک و وسیله ای برای ارزیابی و داوری افراد ذیصلاح و حتی خود معلم از آموزش و یادگیری

۸- باعث افزونی دانش و مهارت

۹- راهنمایی برای معلم جانشین

۱۰- اعتماد و اطمینانی قلبی برای معلم

۱۱- نشان دهنده ی تعهد و توانمندی

۱۲- افزایش کیفیت آموزشی و منجر به وقوع یادگیری کارآمد و معنا دار

طرح درس روزانه (جلسه ای)

طرح درس ها در انواع مختلف تقسیم بندی می شوند و با وجود تنوع در قالب و اشکال، ویژگی های مشترک زیادی دارند از میان طرح درس ها، روزانه و سالانه را می توان از کاربردی و رایج ترین آن ها برشمرد.

طرح درس روزانه شامل پیش بینی و تنظیم مجموعه فعالیت هایی است که معلم از پیش برای رسیدن به یک یا چند هدف آموزشی در یک جلسه تدریس تدارک می بیند (میکائیلو و احمدی، ۱۳۹۹ به نقل از شعبانی، ۱۳۹۶) یک طرح درس خوب، زمان آموزشی، اهداف، نکات مهم و کلیدی محتوا، وسایل و رسانه های آموزشی و حتی فرآیند فعالیت ها را به دقت پیش بینی می کند و به فعالیت های معلم جهت می دهد. (میکائیلو و احمدی، ۱۳۹۹).

این نوع طرح درس از اجزا و قسمت های متعددی تشکیل شده است در فرمت های مختلف احتمالاً قسمت هایی با هم تلفیق شده باشند و یا در معرفی اجزا، واژه های مشابه دیگری گاه استفاده شود به هر حال اجزای همه آن ها عموماً به ترتیب قسمت های زیر بیان می گردند:

● مشخصات کلی: در واقع می توان از این قسمت بعنوان شناسنامه ی کار اشاره کرد و شامل اطلاعاتی همچون نام و نام خانوادگی طراح، عنوان کتاب (محتوا)، موضوع درسی، پایه تحصیلی، تعداد فراگیران، نام آموزشگاه، تاریخ و مدت زمان می باشد و گاهی شماره طرح درس، شماره پرسنلی و منطقه ی آپ. جهت ارائه در جشنواره و مسابقات رسمی مانند الگوهای برتر تدریس و... قید می شود.

● تعیین هدف کلی: هدف کلی معمولا با یک عبارت و جمله ی مثبت و در برگیرنده ی کل مفهوم درس مورد نظر بیان می گردد و معمولا بصورت کلی و جامع بیان می گردد با استفاده از اهداف کلی اهداف درسی یا جزئی و عینی استخراج می گردند اگر اهداف کلی به چند هدف جزئی تبدیل نگردد امکان دستیابی به آن مقدور نخواهد بود. (ملکی، ۱۴۰۰).

معمولا اهداف آموزشی (جزئی/رفتاری) بر اساس سه حیطه ی شناختی، عاطفی و روانی-حرکتی (مهارتی) بلوم و با افعال خاص هر حیطه، مشخص و نگاشته می شوند بهتر است در استخراج و نگارش چنین اهدافی به همه ی حیطه ها و بصورت تلفیقی توجه شود تا یادگیری در ابعاد مختلف (چند بعدی) صورت گیرد.

◇ حیطه ی شناختی: هدفهای حیطه ی شناختی بر یادآوری یا بازسازی آنچه آموختنش ضروری تاکید دارد (شعبانی، ۱۳۹۱). بعنوان مثال از افعال حیطه شناختی می توان به: بکار بردن، خلاصه کردن، تعریف کردن، به یاد آوردن، مقایسه کردن، تکرار کردن، انتخاب کردن و... اشاره کرد.

◇ حیطه ی عاطفی: حوزه عاطفی شامل هدفها یی است که تغییرات حاصل در علاقه، نگرشها و ارزش ها، و نیز رشد ارج شناسی و سازگاری را نشان می دهد (سیف، ۱۳۸۷).

افعال این حیطه را بطور مثال می توان به: تشکر کردن، همکاری کردن، ترکیب کردن، انتقاد کردن، پاسخ دادن و... نام برد.

◇ حیطه ی روانی-حرکتی: هدفهای آموزشی در این حیطه بر مهارتهای روانی-حرکتی استوار است این حیطه، بیشتر شامل مهارتهای عملی در زمینه های فنی و حرفه ای، تربیت بدنی، هنر، کار آزمایشگاهی و امثال آنهاست (شعبانی، ۱۳۹۱).

بعنوان مثال افعال این حیطه را می توان به: پریدن، شروع کردن، دویدن، کاشتن، رنگ کردن، ساختن، بسته بندی و... اشاره کرد.

● تعیین اهداف جزئی (مرحله ای):

این اهداف زیر مجموعه ی هدف های کلی هستند و همانند اهداف کلی در نوشتن آن ها از فعل های غیر رفتاری مانند دانستن، فهمیدن، درک کردن، شناختن، پی بردن، یاد گرفتن و شناسایی کردن استفاده می شود و برای مشاهده و اندازه گیری باید تجزیه و به هدف های رفتاری تبدیل شوند. (مرتضوی زاده، ۱۳۹۴).

● تعیین اهداف رفتاری:

هدفهای دقیق آموزشی که به آن هدفهای رفتاری نیز می گویند بیاناتی هستند که یادگیری مختلف دانش آموزان و دانشجویان را برحسب تغییرات حاصل در رفتار یا عملکرد آنان نشان می دهند امتیاز این گونه هدفهای آموزشی آن است که به سهولت قابل شناسایی و اندازه گیری هستند همچنین معلم به کمک هدفهای رفتاری منظور و مقصود خود را از آموزش موضوعهای درسی به طور دقیق مشخص می کند و به دانش آموزان و دانشجویان به روشنی معلوم می نماید که در پایان درس چه انتظاراتی از آن ها خواهد داشت. (سیف، ۱۳۸۷).

در تعیین اهداف رفتاری توجه به * شرایط (موقعیت ها، فرصتها، ابزار و وسایل) * عملکرد (انتظارات و رفتاری که می بایست صورت گیرد) * استاندارد/ معیار (دقت در درستی انجام عملکرد و مشخص نمودن حدود و مقدار فعالیت و کیفیت تحقق قابل قبول آن) مهم و ضروری است.

● انتخاب روش تدریس:

روش در مقابل واژه لاتینی (متد) به کار رفته است و واژه متد در فرهنگ فارسی معین و فرهنگ انگلیسی به فارسی آریانپور به روش، شیوه، راه، طریقه، طرز و اسلوب معنی شده است به طور کلی (راه انجام دادن هر کاری) را روش می گویند در جای دیگر به مجموعه تدابیری که با استفاده از امکانات موجود برای رسیدن به هدفی مورد استفاده قرار می گیرد، روش گفته می شود روش معمولا به مجموعه ای از فعالیتها اطلاق می شود که انجام آن منتهی به یادگیری در فراگیران می شود روش تدریس نیز عبارت از راه منظم، با قاعده و منطقی

برای ارائه درس می باشد، در معنای دقیق تر، روش مشتمل بر مراحل منطقی و نظام یافته است که پیمودن موفقیت آمیز آنها نه فقط به فراگیران کمک می کند، بلکه در بالا بردن میزان کارایی معلمان نیز نقش اساسی دارد. (اروانه و همکاران ۱۳۹۹).

معلم قبل از شروع تدریس می بایست باتوجه به تجارب؛ خصوصیات دانش آموزان، امکانات و موضوع درسی از روش یا تلفیقی از چندین روش تدریس را انتخاب کرده باشد تا آموزش را متناسب و از طریق آن، اجرا و پیش ببرد و به این منظور روش های تدریس فراوانی وجود دارد که می توان از این جمله روش ها به روش پرسش و پاسخ، سخنرانی، پیش سازمان دهنده، نمایشی، بارش فکری، بدیعه پردازی، ایفای نقش، آزمایشگاهی، واحد کار، بحث گروهی و... اشاره کرد.

● وسایل آموزشی (رسانه):

رسانه هم هر چیزی است که بتواند در انتقال پیام آموزش مؤثر باشد، گاهی اوقات پوشش معلم، گفتار و کلام او نیز می تواند نوعی رسانه برای انتقال پیام باشد، پس معلم باید الگوی مناسبی باشد رسانه صرفاً نرم افزار یا ابزار یا ماشین آلات نیست؛ هرآنچه در مسیر تسهیل، تسریع و تعمیق آموزش باشد، رسانه نامیده میشود. رسانه می تواند صوت، تصویر، رنگ، متن، پویانمایی و فیلم، تدارک یک موقعیت آموزشی یا هر برجستگی دیگر باشد. (امیری، ۱۳۹۹).

استفاده از وسایل و امکانات آموزشی گفته ها و مطالب درسی برای دانش آموزان عینی تر و ملموس تر می شود حتی گاهی اتفاق می افتد که آنها در هنگام مشاهده و کار با وسایل نکاتی ریز و ظریف را کشف می کنند که برای همیشه در ذهنشان باقی می ماند پس هر اندازه که آنها از حواس خود بیشتر بهره بگیرند استعداد و خلاقیتشان بیشتر شکوفا می شود ذهنشان بیشتر فعال می شود و معلم نیز از کار خود نتیجه بهتری می گیرد در واقع معلم با بکارگیری این روش به سلامت روانی خود نیز کمک کرده است. (حدادان، ۱۳۹۵).

علت دیگر استفاده از وسایل کمک آموزشی نقشی است که حواس مختلف در یادگیری دارا هستند، حواس مختلف نقش واحدی در یادگیری دارا نیستند، ۷۵ درصد یادگیری از طریق کاربرد حس بینایی صورت می گیرد، ۱۳ درصد یادگیری از طریق کاربرد حس شنوایی صورت می گیرد، ۶ درصد یادگیری از طریق کاربرد حس لامسه صورت می گیرد، ۳ درصد یادگیری از طریق کاربرد حس بویایی صورت می گیرد، ۳ درصد از طریق کاربرد حس چشایی صورت می گیرد. (مرزبان و ساداتی کهساری، ۱۳۹۸).

● ارزشیابی تشخیصی (تعیین رفتار ورود/سنجش آغازین):

علت این نام گذاری آن است که این ارزشیابی با هدف تشخیص مشکلات یادگیری فراگیران در یک موضوع درسی بکار می رود ارزشیابی تشخیصی به منظور اندازه گیری رفتارهای ورودی یا مهارت ها و دانش های پیش نیاز یادگیری درس تازه به کار می رود از طریق سنجش رفتارهای ورودی معلوم می شود یادگیرندگان برای یادگیری هدف ها و محتوای درس تازه قبلاً آمادگی لازم را کسب کرده اند یا نه. (ملکی، ۱۴۰۰).

● آماده سازی و ایجاد انگیزه :

"آماده سازی فعالیتی است که معلم از طریق آن سعی می کند ارتباط معنی دار بین تجربیات قبلی و انتظارات و نیازهای شاگردان با هدفهای آموزشی کلاس برقرار کند" معلم پیش از آنکه مطلب اصلی را به دانش آموزان ارائه کند باید ذهن و حواس آنها را برای آموختن درس جدید آماده کند به طور کلی هدف از آماده سازی عبارت است از: تمرکز حواس دانش آموزان، معرفی ضمنی و غیر مستقیم موضوع درس، ایجاد علاقه، انگیزه و کنجکاوی در دانش آموزان برای یادگیری مطلب جدید (صفوی، ۱۳۹۶).

لازم به یادآوری است که برای ایجاد شوق و علاقه و انگیزه یادگیری نخست لازم است خود معلم با انگیزه، خلاق و با برنامه باشد و ارتباط مناسبی با فراگیران داشته باشد تا بتواند حواس ها را جلب نماید مدرسان با صلاحدید خود و با توجه به موقعیت و موضوع درسی می توانند از نمونه هایی چون استفاده از روش های تدریس و ابزارهای آموزشی نوین، خلاق و جذاب، استفاده از فیلم و تصاویر، طرح پرسش های کنجکاوانه و چالشی، بازگور کردن داستان و معما، بیان تجارب شخصی و دعوت از شخصیت های مختلف و... جهت ترغیب، تحریک حس کنجکاوی، اشتیاق یادگیری و آماده سازی، بهره گیرند.

● ارائه ی درس:

در مرحله ی ارائه ی درس محتوای آموزشی باید دقیقاً مشخص شود، از روش هایی چون سخنرانی، بحث گروهی، نمایش تصاویر، پرسش و پاسخ و... به عنوان روش هایی برای آموزش هر قسمت لازم است، استفاده شود، معلم باید اطمینان حاصل کند که بخش های مختلف محتوا با یک روال منطقی ارائه خواهد شد و هیچ نکته ی نامفهومی در میان مطالب ارائه شده وجود نخواهد داشت (میرآقاپور، ۱۴۰۰).

البته معلم می بایست در این مرحله به ارزشیابی تکوینی نیز توجه و اهتمام نموده و ناگفته نماند قبل از شروع تدریس نیز تکالیف و فعالیت های تکمیلی محوله در صورت وجود و همچنین وضعیت، حضور و غیاب و شرایط روانی-جسمانی دانش آموزان و... را بررسی نماید. ● ارزشیابی تکوینی/مرحله ای: عمدتاً در جریان آموزش و یا در طول یک دوره آموزشی-تحصیلی مستمراً صورت می گیرد تا نواقص یادگیری و تدریس مشخص گردند و یا به عبارتی در جهت آگاهی از ضعف ها و قوت های فرآیند آموزش و یادگیری و تحقق اهداف مورد انتظار موثر است.

● خلاصه کردن و نتیجه گیری:

برای سازماندهی و تثبیت مطالب ارائه شده در ذهن دانش آموزان لازم است کلیه مطالب ارائه شده جمع بندی و نتیجه گیری شوند، مفاهیم از دست داده شده در طول آموزش از طریق جمع بندی و نتیجه گیری مجدداً به نوعی ارائه و موجب فهم بهتر دانش آموزان می گردد بهتر است خلاصه و نتیجه گیری را خود دانش آموزان انجام دهند و معلم اظهار نظر نهایی را ارائه دهد طراح در قسمت "خلاصه و نتیجه گیری" طرح خود باید دقیقاً مشخص کند که این عمل چگونه باید در کلاس انجام شود (شعبانی، ۱۳۹۱).

روشهای رایج مورد استفاده در جمع بندی، روش مروری که تکرار اهداف و مطالب تدریس شده توسط معلم و روش کاربردی _انتقالی فراهم نمودن فرصت و شرایط جهت استفاده از آموخته ها و حل تمرین، می باشند.

● ارزشیابی تراکمی (پایانی):

این نمونه ارزشیابی با نام های دیگری چون ارزشیابی نهایی، تجمعی پایانی نیز استفاده می شود. ارزشیابی تراکمی به قضاوت و تصمیم گیری میزان تحقق یافتن هدف های نهایی آموزش پرداخته و منظور اساسی و اصلی از اجرای ارزشیابی تراکمی آنست که ببینیم آیا در پایان تدریس نتایج مورد انتظار و هدف های نهایی آن درس محقق شده است یا خیر؟ ارزشیابی تراکمی اغلب از نوع آزمون های هنجاری یا وابسته به هنجار است زیرا در این ارزشیابی ها هدف عمده مقایسه میزان پیشرفت میان افراد شرکت کننده است (شادکام و همکاران، ۱۳۹۷).

● تعیین تکالیف درسی/آموزشی :

تکلیف از نظر لغوی به معنی به رنج افکندن، باز کردن، به گردن گذاشتن، کاری سخت و شاق را به عهده کسی گذاشتن. وظیفه ای که باید انجام شود. همچنین از نظر معنی در آموزش به مجموعه فعالیت هایی می گویند که دانش آموزان در خارج از ساعات درس کلاسی و در زمان فراغت، برای تکمیل یادگیری و یا تثبیت دانش و مهارت، موظف به انجام دادن آن هستند، اعم از نوشتن، حل کردن، پاسخ دادن، یافتن، جمع آوری کردن، ساختن، آزمایش و... که معلم به طور روزانه برای آن ها تعیین می کند (نجف زاده، ۱۳۹۷).

تکالیف معمولاً از جمله بخش های پردغدغه و نگران کننده مدرسه برای دانش آموزان، والدین و معلمان محسوب می شوند، هدف و مقصود نهایی از ارائه تکالیف، تعمیق یادگیری و رغبت بیشتر در کسب آموخته ها و توانایی های جدید است. تبحر و توانایی های معلم در تعیین تکالیف مناسب، نحوه ارائه و نیز نحوه بررسی و نظارت بر آن، بسیار پراهمیت است. در این میان، بهره مندی از انواع تکالیف و ایجاد تنوع در ارائه تکالیف می تواند به اثرگذاری بیشتر آن بر یادگیری منجر شود و در نهایت به رضایت و همراهی بیشتر مخاطبان بینجامد. (سلیقه دار، ۱۴۰۰).

تکالیف دسته بندی های مختلفی دارند که بعنوان مثال از نوع تکالیف محتوایی می توان به تکالیف تمرینی، بسطی_امتدادی، آماده سازی و خلاقیتی و... اشاره کرد.

پیشینه پژوهش

جهانگرد و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به بازشناسی شیوه آموزش مستقیم و ضرورت نگاه دوباره به آن در نظام آموزشی پرداختند. پژوهش حاضر به بازشناسی جنبه‌های مختلف شیوه آموزش مستقیم پرداخته و ضمن بررسی رویکردهای مختلف و جمع آن‌ها، رویکرد مناسب جهت ارتقای بهره‌وری در آموزش مستقیم را بررسی نموده است.

اشعری، فروزش، پورشاهرودی، (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی اثر بخشی طرح درس در فرآیند آموزش فراگیران پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بهره‌گیری از طرح درس هم برای دانش‌آموزان و هم برای معلمان مزایای فراوان دارد لذا شایسته است آموزگاران با نحوه تدوین و مزایای آن در جریان تدریس آشنا شوند و استفاده از آن را در دستور کار خود قرار دهند.

خسروی پور و همایون (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی ضرورت طرح درس در نظام آموزش عالی پرداختند. اهمیت طرح درس به گونه‌ای است که موفقیت در طراحی درست یک درس را می‌توان برابر با موفقیت دانشجویان در آن درس و بهبود روند آموزشی دانست، با توجه به اهمیت ذکر شده لازم است که با یک دیدی متفاوت به طرح درس در نظام آموزشی نگریسته شود، لذا در این پژوهش با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و تحلیلی، اهمیت این موضوع بررسی و راهکارهایی ارائه شده است.

هدف

بررسی بازشناسی و نگاهی یادآورانه به طرح درس روزانه و ضرورت آن در فرآیند آموزش و یادگیری

۲- روش شناسی

روش انجام پژوهش حاضر مروری_کتابخانه‌ای می‌باشد.

۳- بحث درباره‌ی یافته‌ها:

آنچه مسلم است طرح درس بعنوان جزئی از یک کل بنام طراحی آموزشی بسیار حائز اهمیت است و ضرورت آن مورد تاکید است و در واقع به تفکرات، پیش‌بینی و برنامه‌ریزی‌های معلم برای اجرای عمل تدریس گفته می‌شود به عبارتی در طرح درس روزانه، یک مدرس قبل از عملیاتی کردن آموزش مورد نظر با مشخص کردن پاسخ پرسش‌های زیر می‌تواند بر فرآیند تدریس احاطه و تسلط پیدا کند: - با چه فراگیرانی چه موضوع و محتوایی و باچه اهدافی و با چه روش‌هایی، چه زمانی و چگونه و با چه وسایلی و ابزارهایی و چه انگیزه‌ای و... قصد انجام تدریس را دارد. طرح درس‌ها از حیث اشکال و فرمت متنوع هستند طرح درس روزانه و سالانه پرکاربردترند که می‌توان آنها را بصورت رسمی و غیر رسمی مهیا و مورد توجه قرار داد و از اجزای طرح درس روزانه می‌توان به اهداف (کلی-جزیی-رفتاری)، روش‌های تدریس، وسایل آموزشی، ارزشیابی‌ها (تشخیصی-تکوینی-پایانی)، ایجاد انگیزه و آمادگی، ارائه درس، جمع‌بندی و تعیین تکلیف اشاره کرد. قطعاً توجه به طرح درس سودمند بوده و نقشه‌ی کار و راه معلم در سفر یادگیری است و معلم با آن می‌داند چه کند و چگونه عمل نماید و از قبل اندیشده است و این امتیازی است و سبب آمادگی است. ضرورت و محاسن طرح درس مورد تاکید متخصصان و پژوهشگران عرصه‌ی تعلیم و تربیت می‌باشد.

۴- جمع بندی و نتیجه گیری:

طرح درس از جمله مهارت‌های پیش از تدریس و ضرورتی انکارناپذیر و ثابت شده است و در منابع مختلف از آن با عناوینی همچون راهنما، سناریوی آموزشی، نقشه‌ی درسی Lesson plan، برنامه‌ریزی درسی-کلاسی و... یاد می‌شود. به هر روی و به بیانی ساده به آمادگی قبل تدریس و یا به عبارتی برنامه‌ریزی هدفمند و تدوین برنامه‌ی منظم معلم، برای آموزش پیش رو اشاره دارد و مقصود آن اجرای تدریسی اثربخش و اتفاق یادگیری معنا دار است و مزیت‌های دیگری از قبیل مشخص کردن جریان تدریس، تعیین روش‌ها، فنون، اهداف و ابزار مناسب، تنظیم صحیح و بجای کمیت محتوا، موجب تسلط، اعتماد و اطمینان قلبی، افزونی دانش و مهارت مدرس، ممانعت از اتلاف وقت و سرگردانی، راهنمایی برای معلم‌جانشین، وسیله‌ای برای ارزیابی و داوری و افزایش کیفیت آموزش و یادگیری و... برشمرده می‌شود طرح درس‌ها انواع مختلف دارند که روزانه و سالانه از رایج‌ترین و کاربردی‌ترین آنها بحساب می‌آیند که روزانه (جلسه‌ای) براساس یک جلسه تدریس و سالانه برپایه‌ی تقسیم و تنظیم درست محتوا بر طول سال تحصیلی تهیه می‌شوند و ممکن است بصورت رسمی (نگارش‌های رایج و معمول مراکز تربیت معلم)، غیررسمی (نکته برداری و یادداشت‌های شخصی) درسی مدرس

جهت مرور و یادآوری) و ذهنی تدوین شوند. به هر حال معلمان مختارند از هر کدام به هر شکل و فرمتی و یا با ایجاد تغییراتی، طبق ذوق و علاقه ی خود چه تفصیلاً و چه مختصراً استفاده نمایند ولی اینکه خالی از هرگونه طرح درس باشند پسندیده نبوده و نتایج چندان مطلوبی حاصل نخواهد گردید.

پیشنهادهات:

- ۱- اهتمام بیشتر آموزش و پرورش به برگزاری کارگاهها و آموزش ضمن خدمت در زمینه ی طرح درس بعنوان محوری بنیادی و نه فرعی
- ۲- توصیه می گردد معلمان استفاده از طرح درس های روزانه ی نوین، نیمه ساخته، پیش ساخته و آماده ی دیگران چه بصورت رسمی، غیررسمی، جهت جلوگیری از اتلاف وقت، رکود و ممانعت از دوباره کاری و... مورد استفاده قرار دهند.

منابع

- آقازاده، محرم؛ نقی زاده، محرم (۱۳۹۷). راهنمای عملی نگارش طرح درس، ناشر موسسه مدارس یادگیرندگان مرآت اشعری، راجیه و فروزش، فردوس و پورشاہرودی، امیر، ۱۴۰۲، اثر بخشی طرح درس در فرآیند آموزش فراگیران، نهمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی، روانشناسی و مشاوره ایران، تهران <https://civilica.com/doc/1843243>.
- اروانه، رامین؛ اروانه، نازنین زهرا؛ بدرود، حیدر (۱۳۹۹). روش های نوین تدریس، نشر گویا
- امیری، فاطمه (۱۳۹۹). کاربرد رسانه های نوین در فرآیندیاددهی_ یادگیری، رشد فناوری آموزشی، دوره سی و ششم، شماره ۵
- تورانی، حیدر؛ مجدفر، مرتضی؛ نقی زاده، محرم (۱۳۹۷). راهنمای عملی نگارش و اجرای برنامه درسی، نشر مدارس یادگیرندگان مرآت جهانگرد، روح الله و ایزدی، محمد و طاهر نژاد، آرمین و کشوری، سعید، (۱۴۰۲)، بازشناسی شیوه آموزش مستقیم و ضرورت نگاه دوباره به آن در نظام آموزشی، کنفرانس بین المللی علوم انسانی، علوم آموزشی، حقوق و علوم اجتماعی، <https://civilica.com/doc/4492761>
- حدادان، عادل (۱۳۹۵). وسایل کمک آموزشی و تاثیر آن بر یادگیری، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری
- خسروی پور، بهمن و همایون، سیده کبری، (۱۳۹۸). ضرورت طرح درس در نظام آموزش عالی، چهارمین کنفرانس بین المللی دستاورد های نوین پژوهشی در علوم اجتماعی، علوم تربیتی و روانشناسی، اصفهان، [doc/com.civilica://http928362](https://civilica.com/doc/928362)،
- رستمی، مرتضی؛ رستمی، حدیث؛ غلامی، فاطمه (۱۳۹۸). مدیریت و برنامه ریزی در کلاسهای چند پایه، انتشارات جالیز
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۷). اندازه گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی؛ نشر دوران
- سلیقه دار، رقیه (۱۴۰۰). تکلیف سنجیده و نقش آن در تثبیت یادگیری؛ رشد فناوری آموزشی شماره ۳
- شادکام، سیروس؛ عالی نژاد، مرضیه؛ نجفی، محدثه و همکاران (۱۳۹۷). انواع ارزشیابی های آموزشی و اهمیت بازخورد های کلامی و غیر کلامی؛ پنجمین همایش ملی تازه های روانشناسی مثبت نگر
- شعبانی، حسن (۱۳۹۱). مهارت های آموزشی و پرورشی (روش و فنون تدریس)؛ سازمان چاپ و انتشارات اوقاف
- صفوی، امان الله (۱۳۹۶). کلیات روش ها و فنون تدریس، نشر معاصر
- قورچیان، نادر قلی؛ خدیوی، اسدالله (۱۳۸۵). نظارت حمایتی، نظارت کلاس های هزاره سوم، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۸۶
- ملکی، حسن (۱۴۰۰). طرح درس نویسی (طراحی آموزشی). نشر آبیژ
- میکائیلو، غلامحسین؛ احمدی، محمد سعید (۱۳۹۹). مبانی و راهبردهای طراحی آموزشی؛ نشر آوای نور

مجدفر، مرتضی (۱۳۹۴). بسته آموزشی، برنامه درسی و یادگیری اثربخش؛ نشرمرآت
 میرآقاپور، امیرحسین (۱۴۰۰). طرح درس در فرآیند آموزش، نشر ندای کارآفرین
 مرزبان، شهربانو؛ ساداتی کهساری، سیده فاطمه (۱۳۹۸). طراحی آموزشی مبتنی بر روش های فعال یاددهی_یادگیری؛ انتشارات جامخانه
 مرتضوی زاده، حشمت اله (۱۳۹۴). راهنمای تدریس (الگوها، روش ها و مهارت های تدریس). نشر عابد
 نجف زاده، سروش (۱۳۹۵). تکلیف شب برای دانش آموزان ابتدایی، فرصت ها و تهدیدها؛ نشر فرانگیزش

طرح درس روزانه فرم شماره (۶)

شماره:	تاریخ:	عنوان کتاب:		صفحات کتاب:	تعداد فراگیران ... نفر
		طراح:		منابع:	دوره و پایه تحصیلی:
مدت جلسه: ... دقیقه		موضوع درس:			
هدف کلی					
هدف های جزئی					
هدف های رفتاری					
روش های تدریس					
وسایل آموزشی					
زمان	ارزشیابی تشخیصی				
	ایجاد انگیزه				
	ارائه درس				
	جمع بندی و نتیجه گیری				
	ارزشیابی پایانی				
	تعیین تکلیف و پایان دادن درس				

منبع: کتاب راهنمای تدریس (الگوها، روش ها و مهارت های تدریس)

باسمه تعالی			
استان :		شهرستان (منطقه-ناحیه) :	
طرح درس روزانه ن آموزشگاه :		صفحات :	
آموزگار :	تاریخ :	مدت جلسه :	موضوع درس :
			کتاب : پایه :
			اهداف کلی
			هدفهای جزئی
			هدفهای رفتاری
			روشهای تدریس
			مواد و وسایل آموزشی
			مدل کلاس و گروه آموزشی
زمان			فعالیتهای قبل از تدریس (مهارتهای ارتباطی)
			ارزشیابی تشخیصی (ورودی)
			معرفی درس جدید و ایجاد انگیزه
			فعالیت ضمن تدریس فرایند یاد دهی و یاد گیری
			جمع بندی و نتیجه گیری
			ارزشیابی تکوینی و پایانی
			تعیین تکلیف